

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
עליך לענות על אחד מהם (סך הכול — 100 נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

בבחינה שני חלקים: חלק א – סיפור שלא נלמד, וחלק ב – שירים שלא נלמדו.
ענה רק על חלק אחד (על חלק א או על חלק ב). בחלק שבחרת ענה על כל השאלות.

חלק א – סיפור שלא נלמד

לפניך פרק מן הרומאן "קול צעדינו" מאת רונית מטלון. בפרק זה המספרת מתארת מנקודת מבטה את חוויית הקניות בשוק עם אימא שלה.

קרא את הפרק, וענה על חמש השאלות 1-5 שאחריו (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

ולא ראיתי אותה

הייתה עושה שוק בימי חמישי, לוקחת אותי שאעזור לה: "תחזיקי לי רגע," "שימי עין רגע," "תביאי הנה את הסל," "לכי תעמדי לפני האישה הזאת," "תבחרי בינתיים מהיפים, מהיפים" (מרוקנת את מה שבחרתי בחזרה לערמה).
כמעט ככל שאר הדברים, היה גם השוק זירת מלחמה, אבל הפעם לא רק שלה: על הכסף, על האיכות, על הכבוד העצמי במיקוח, על התור, על הנגישות, על יכולת התמרון והתנועה בצפיפות, על המושב הקרוב לדלת באוטובוס, על העצירה "לא בתחנה" אלא לפני הבית, בגלל הסלים הכבדים. כמה היה כל זה בזוי ומפיל אימה: ככל שהיה בזוי יותר, יותר הפיל אימה. הלכתי במרחק שני צעדים ממנה, שלא יקשרו בינינו: כפכפי הפלסטיק הנתעבים בצבע בז' שנעלה על כפות רגליה המחוספסות עם הציפורניים שהתקלפה מהן הלכה ("לא היה לי זמן למרים, אני, החודש"), חלוק הקרב עם הכפתורים מלפנים, שכבר נהיה דק ודהוי מרוב כביסות, עיגולי הזיעה מתחת לבתי שִׁחָה, מתרחבים לעבר המותניים, קוצר רוחה, דחיפותיה והדיפותיה, ההתמקחות על שני גרוש, ובעיקר העלבונות שהייתה מטיחה ברוכלים בפניהם ושלא בפניהם ("כמו הפרצוף שלו היום, העגבניות"), ושהתקבלו משום מה באותו שוויון נפש של חוקי המשחק.

חלמתי וחלמתי, נגררת אחריה כמו סוסון עץ על גלגלים שנמשך בחבל, מתהפך על צידו כל פעם ובכל זאת נגרר, הפוך. ליד מאזני השקילה של הרוכלים חלמתי, עם הסל התפוח בין רגלי, עומדת באמצע הסמטה ונהדפת מכל עבר חלמתי, ליד האיש של העופות, כשנשמטה השקית מידי, כששכחה את הארנק על גבעת התפוזים, כשבוססתי בשלולית המים הבוציים שנשטפו בהם קודם החסות, השמיר, הפטרוזיליה, הכוסברה ועלי הנענע.

סירבתי. החולמנות הייתה סרבנות. לאט-לאט, במסתרם, ומתוך איזו נקודת איוון לא נתפסת בין שליטה לאי-שליטה, בין מאמץ להרפיה, טופחה בתוכי ההיעדרות הסרבנית, עצירת הנשימה – בדומה לגן סודי ההולך ומשתרג, מעמיק את שורשיו: בהתחלה החלקתי אל תוך ההיעדרות של החלום בהקיץ משום שהייתה טבע שני. אחר כך, ברגעים שנמוגה ההיעדרות והייתה יקיצה, העמדתי פנים והמשכתי לקיים למראית עין את כל המצוות (הבהייה, הפסיביות, לעיסה של קווצת שיער, חירשות מוחלטת ושתיקה כשפונים אליי).

העמדת הפנים הזו התחלפה, שינתה את פניה, חדלה איכשהו להיות העמדת פנים כשנוצר בי פתאום מגע חשמלי והזיוף נהיה אמת, עמוקה ומקיפה עוד יותר מקודם: מתוך הטשטוש הזה של אי-הבחנה בין העמדת פנים לאי-העמדת פנים, משחק המסכות, התגבש היעדר התודעה של החלימה בהקיץ לא רק כמצע מוכן שנופלים לתוכו, אלא כדבר שמחוללים אותו בתהליך פנימי נפתל. בתוך דקות יכולתי להפוך את עצמי לאבן או לאוויר: השוק היה מרחב האימונים הראשון.

ולא ראיתי אותה. דחוקה בין דוכן המלונים לדופן של טנדר שפרק סחורה, נעלמה פתאום מעיניי. הסל עוד היה תקוע
 25 על הרצפה בין רגלי ועל לחיי הרגשתי לראשונה את הלחות הקרירה של קווצת השיער הרטובה שנדבקה אליה. אמרתי
 לעצמי שעליי לקרוא "אימא!" אבל לא הצלחתי לחלץ מתוכי את הקריאה: ידעתי שלא ישמעו אותי ברעש הנורא, טרטור
 המנוע, ההמון הנסחף בתוך הקריאות האחרות, וגם אם ישמעו — לא יאמינו לי, שהרי לא האמנתי לעצמי בעצמי. הבטתי
 ברוכל שלימיני: הוא שילב את זרועותיו על חזהו, עישן, הביט בי אבל דרכי. הייתי שקופה. תרתי בעיניי אחר דוגמת המעוינים
 הכחולים והחומים של שְמלתה בתוך ההמון, מותקפת בלי הרף במעוינים כחולים וחומים ולא מבחינה בשום מעוין. כשנשאתי
 30 את עיניי למעלה, פגשתי בפליאה מרפסת של דירת מגורים, שמיכה שהוטלה על המעקה לאוורור, חיים תקינים. הרגשתי את
 הולם רקותיי, אגרפתי ופתחתי את כפות ידיי כדי לעצור בעד הרעד או תחושת הנימול המשונה שזחלה והתקדמה מקרסוליי,
 במעלה הגוף, לעבר הצוואר. תחושת האשמה שלי הייתה גדולה מכדי שאוכל להרגיש אותה במלוא היקפה באותו רגע או
 בכל רגע אחר — רק המגע החטוף, המדגדג של זנבה השעיר חלף על פניי מדי פעם. מתוך ההתרוקנות והשיתוק של האימה,
 החפציות המוחלטות של מה שיכולתי לקרוא לו "אני", הפציעה בי ההכרה, תחילתו של כאב חריף שהלך והחריף, צרב את
 35 בית החזה, שזו היא שוויתרה, ששוב אינה מחפשת אותי ושלעולם כבר לא תחפש. זינקתי ממקומי, משאירה את הסל מאחוריי,
 ושעטתי במורד סמטת השוק, הודפת במרפקיי בכל הכוח אנשים שעמדו בדרכי, מגיעה חסרת נשימה, עיוורת מרוב אימוץ
 המבט, כמעט אל סוף השוק, לחנות התבלינים שמכרה גם ליפנות בגדלים שונים ובדרגות שונות של קשיות וחספוס. הייתה
 התקהלות קטנה בפתח. התקרבתי. היא ירבה על כיסא מתקפל, ראשה מוטת מעט לאחור, מהדקת קוביית קרח אל צווארה,
 סמוך לסנטר. מבטה היה חלש, חיוור-חיוור, ועל פניה, כמו צל שמטיל צעיף תחרה שמשלשל מכובע, נחה הארשת הזו של
 40 קורין*, העדינות הזכוכיתית, השבירה. היא חייכה: "הלכתי לקנות את הליפה הזאת ולא הרגשתי טוב פתאום," התנצלה.

* אחותה של המספרת.

ענה על חמש השאלות 1-5.

1. בפרק זה השוק מתואר מנקודת המבט של המספרת (הבת). תיאור זה מבטא את החוויה הקיומית של האם.
 מהי החוויה הקיומית של האם, העולה מתיאורים אלה? הדגם את דבריך. (25 נקודות)
2. ההבדל בין תיאור המראה החיצוני של האם בתחילת הפרק ובין תיאור המראה החיצוני שלה בסיומו מבטא את השינוי
 שחל ביחס של הבת כלפי האם. הסבר והדגם קביעה זו. (25 נקודות)
3. מוטיב הראייה מופיע בשם הפרק ולאורך הפרק. תאר שלוש מהופעותיו של מוטיב זה, והסבר את תפקידו בפרק.
 (20 נקודות)
4. בשורות 15-23 הבת מתארת את דרך ההתמודדות שלה עם מציאות חייה.
 הסבר מהי הדרך הזאת. הדגם את דבריך. (15 נקודות)

5. לפניך שני ציטוטים מן הפרק ובהם ציורי לשון.

(1) "[...] נגדרת אחריה כמו סוסון עץ על גלגלים שנמשך בחבל, מתהפך על צידו כל פעם ובכל זאת נגרר, הפוך."

(שורה 11)

(2) "טופחה בתוכי ההיעדרות הסרבנית [...] – בדומה לגן סודי ההולך ומשתרג, מעמיק את שורשיו [...]"

(שורות 16-17)

פרש את ציורי הלשון שבציטוטים אלה, והסבר את תרומתם לבניית הרעיון המרכזי בפרק.

(15 נקודות)

חלק ב — שירים שלא נלמדו

לפניך שני שירים:

שיר I — שיר בלי שם מאת אלכס בן ארי, ושיר II — "אדם חי בעולם" מאת נתן זך.
קרא את שני השירים, וענה על חמש השאלות 6-10 לפי ההוראות (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

שיר I: מאת אלכס בן ארי

אֶנְחֵנוּ עוֹסְקִים בְּדָבָר הַחֲשׁוּב בְּיוֹתֵר בְּעוֹלָם
כָּל־שֶׁהוּ. אֶנְחֵנוּ מַעֲקָה לְעֶצְמָנוּ
מָקוֹם לְעֶצְמָנוּ לְנִבֵּט.
בַּחֲדָר הַזֶּה, בּוֹ שְׁפֹת אֲמָנוּ מוֹבָנֹת, נוֹכַל לְהַחֲרִישׁ,
5 הוֹמִים כְּיוֹנִים שְׂבִיעוֹת, מְרַשְׁרְשִׁים בְּנִירוֹתֵינוּ
גּוֹזְרִים וּמַדְבִּיקִים מְלִים
בְּהֶמְלָה יְלֻדוֹתִית, שְ�מִמָּה
שֶׁל בֵּית לְכוּד בְּסַעֲרַת שְׁלָגִים.
שְׂרָשֻׁרַת אֵיִם בּוֹדְדִים אֶנְחֵנוּ.
10 טְרוּפֵי סְפִינּוֹת מִבְּלִי שֶׁהִפְלִגְנוּ.
אִישׁ עַל אִזּוֹ נִגְלָה אֶת הָאֵשׁ,
נִמְצֵא כְּתָב. נִצִּיב דְּחִלִּילִים בְּשִׁדּוֹתֵינוּ
לְהַרְחִיק אֶת הַבְּדִידוֹת.
אֶךְ יֵשׁ וְרֵאוֹתֵינוּ חֲזָקוֹת
15 וְנִקְרָא אִישׁ לְרַעְהוּ מִבְּעַד לְרוֹדְנוֹת הָיִם.
קָרְבִּים לְאֵט. בְּמִשׁוֹרָה. בְּחֶסֶד.
בְּכַח תְּנוּעָתָן שֶׁל יְבִשּׁוֹת.

ענה על שלוש השאלות 6-8.

6. אפשר לחלק את השיר לשני חלקים: שורות 1-13 ושורות 14-17.
הסבר את התרומה של חלוקה זו לבניית משמעות השיר, ותן שם לכל אחד מן החלקים. (22 נקודות)
7. על פי השיר, הסבר והדגם את היתרונות והחסרונות של חוויית הבדידות.
בתשובתך הסבר גם שניים מצוירי הלשון התורמים לביטוי יתרונות וחסרונות אלה. (25 נקודות)
8. מדוע לדעתך הדובר בשיר מדבר בלשון רבים אף על פי שהוא מתאר חוויה של האדם היחיד עם עצמו?
הסבר את דבריך. (8 נקודות)

אדם חי בעולם / נתן זך

אָדָם חַי בְּעוֹלָם שְׁאוֹתוֹ הוּא עוֹשֶׂה לְעֶצְמוֹ
 מִן הַתְּאוֹת שֶׁבְּשָׂרוֹ מִתְּאוֹה לְעֶצְמוֹ
 וּמִן הַנוֹפִים שֶׁבָּהֶם הוּא מְמַתִּיק לְעֶצְמוֹ
 אֶת הַפְּחָדִים שֶׁבָּהֶם הוּא מְפַחֵד אֶת עֶצְמוֹ
 וּמִן הָאֱהָבָה שְׁאוֹתָהּ הוּא אוֹהֵב לְעֶצְמוֹ
 וּמִן הַשְׁנָאָה שְׁאוֹתָהּ הוּא שׂוֹנֵא לְעֶצְמוֹ.

וּבְקִיץ הוּא יוֹצֵא אֶל מְחוּץ לְעֶצְמוֹ
 וּבִסְתּוֹ הוּא חוֹזֵר חֲזָרָה לְעֶצְמוֹ
 וְרוֹאֶה אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְעֶצְמוֹ
 בְּקִיץ וּמָה לֹא עָשָׂה לְעֶצְמוֹ
 וּמִבְּחִין בֵּין זֶה לָזֶה וּמִבֵּין לְעֶצְמוֹ.

ענה על שתי השאלות 9-10.

9. בשיר "אדם חי בעולם" המילה "לעצמו" היא אפיפורה (חזרה על המילה האחרונה בכל שורה).

הסבר כיצד האפיפורה בשיר זה בונה את משמעותו. (25 נקודות)

10. לפניך קטע ובו דברים שאמר רבי נחמן מברסלב. קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו.

"כי צריך כל אדם לומר: כל העולם לא נברא אלא בשבילי. נמצא, כשהעולם נברא בשבילי, צריך אני לראות ולעין בכל עת בתיקון העולם, ולמלאות [למלא] חסרון העולם [...]".

(רבי נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן ה)

אפשר לראות בדברים אלה של רבי נחמן מברסלב המלצה בנוגע לדרך החיים הראויה.

כתוב בנוגע לכל אחד מן השירים — שיר I ושיר II — אם דרך החיים הראויה, על פי רבי נחמן מברסלב,

באה בו לידי ביטוי. הסבר והדגם את דבריך על פי כל אחד מן השירים. (20 נקודות)

בהצלחה!